

GIAO LƯU LIÊN ĐÌNH TRONG BỐI CẢNH ĐÔ THỊ HÓA Ở BÌNH DƯƠNG

Đình Thị Hòa (*)

Đình trong bài viết này được hiểu là một thiết chế văn hóa làng xã có từ thời phong kiến và vẫn đang hiện tồn với tư cách như một cơ sở tín ngưỡng dân gian, một di sản văn hóa. Bối cảnh đô thị hóa được xem là yếu tố tác động đến khả năng tồn sinh của đình. Trong bối cảnh đó, để tổ chức một lễ hội Kỳ yên, phải chăng ban quý tế các đình thân cần huy động tối đa sự tham gia của những người có cùng hệ thống tâm linh, tín ngưỡng Thần Thành Hoàng mà trong số đó chắc chắn không thể thiếu sự tham gia của ban quý tế các đình thân hữu gần xa. Bài viết này tập trung giới thiệu về mạng lưới quan hệ giao lưu giữa các đình ở tỉnh Bình Dương với giả thuyết cho rằng sự củng cố và phát huy truyền thống giao lưu liên đình góp phần duy trì và gia tăng sức sống bền bỉ của các ngôi đình trong bối cảnh đô thị hóa.

1. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Hiện tượng giao lưu qua lại giữa các đình đã có từ lâu đời chứ không phải như câu nói của dân gian “Trông làng nào làng ấy đánh, thánh làng nào làng ấy thờ”. Theo Nguyễn Văn Huyền (1944) trong *Văn minh Việt Nam*, “các làng mạc không tuyệt đối khép kín đối với nhau mà có quan hệ liên minh giữa các làng gần gũi nhau, đôi khi giữa các làng xa nhau. Tục lệ này gọi là giao hiếu hay đạo hảo, dẫn tới những mối liên kết giúp đỡ nhau giữa các làng... Trong trường hợp dịch bệnh, hỏa hạn, đông bão v.v...lan đến một trong các làng liên kết, thì các làng khác đến cứu trợ... Lúc có hội hè của một làng, các làng khác cử những đoàn đại biểu, gồm có chức dịch, mang đến làng này những đồ biếu bằng tiền, trâu cau, vàng mã... Các đoàn đại biểu sau khi cúng Thành Hoàng của làng bạn, được mời tham dự bữa cỗ theo nghi lễ. Lúc họ về, người ta đưa cho họ mấy miếng trâu để họ biếu các chức dịch khác không đến dự hội”.¹

Theo Sơn Nam (1994) trong *Thuần phong mỹ tục Việt Nam (quan, hôn, tang, tế)*, “phần việc nặng nề không kém là tiếp đón các hội của đình bạn, lắm khi từ nơi xa đến. Đón nhận lễ phẩm, mời ban đại diện hội đình bạn vào chánh điện để tế. Nói chuyện vui, mời ăn cỗ, rồi sau đó, khi đình bạn gặp dịp cúng tế, phải cử đại diện đến mà đáp lễ, thường là bằng hoặc trội hơn món lễ của bạn, trường hợp đình chủ nhà khá giàu (nhang đèn và tiền mặt).”²

¹(*) Thạc sĩ, Đại học Thủ Dầu Một. Email: dingthihoa292@gmail.com. ĐT: 0902376379

Nguyễn Văn Huyền (Đỗ Trọng Quang dịch), (2017). *Văn minh Việt Nam*. Nxb. Hội nhà văn. tr.107-109.

² Sơn Nam (biên khảo) (1994). *Thuần phong mỹ tục Việt Nam (quan, hôn, tang, tế)*, Nxb TH. Đồng Tháp. tr.161

Theo Hồ Tường và Nguyễn Hữu Thế (2005) trong *Đình ở thành phố Hồ Chí Minh*, “Ở vùng Thủ Đức, quận 2 và quận 9, các ban hội đình đã có sáng kiến lập ra “Hội liên đình” để tạo điều kiện chi bảo lẫn nhau về nghi thức thờ cúng tế lễ cũng như hỗ trợ nhau về kinh phí trong việc tổ chức lễ đình”.³

Theo Ngô Thị Phương Lan (2017) trong *Giao lưu và cố kết cộng đồng trong nghi lễ cúng đình ở xã Tân Chánh, huyện Cần Đức, tỉnh Long An* thì “Giao lưu giữa các mạng lưới đình miếu đã trở thành một hiện tượng nổi bật trong hoạt động cúng đình hiện nay. Ở đình Tân Chánh, năm 2010, ban Hội hương còn thành lập Quỹ giao lưu với các đình/ miếu bạn để tạo điều kiện cho những người làm Thủ bản không có điều kiện khá giả về kinh tế vẫn có khả năng làm được vì công việc của họ là điều hành mọi việc và là người đi giao lưu với những nơi khác. Năm 2010, số đoàn “giao lưu” đi cúng ở đình Tân Chánh là 20 đình; năm 2017 là 35 đoàn, họ là ban hội hương các đình và Ban Hội Miếu bạn bè khắp các tỉnh đến dự”. Tác giả nhận định sự phát triển kinh tế của địa phương đã góp phần cho sự “tăng cường nghi lễ” của lễ cúng đình ở Nam bộ.⁴

Huỳnh Ngọc Đáng (chủ biên 2017) trong công trình *Tìm hiểu liên đối Hán-Nôm trong các đình, chùa, miếu tỉnh Bình Dương* có khảo sát các hoành phi, chữ thờ, câu đối Hán-Nôm của 36 ngôi đình ở Bình Dương. Công trình này góp phần giải mã những thông điệp về đời sống tinh thần của các thế hệ đi trước, đồng thời phản ánh kiến thức phong phú sâu sắc về Hán-Nôm của các thế hệ đi trước. Mỗi quan hệ giao lưu giữa các đình, các ban Hội hương cũng được phản ánh ít nhiều qua việc biếu tặng các liên đối giữa các đoàn giao lưu cúng đình. Ví dụ như đình Dư Khánh (P. Thạnh Phước, Tân Uyên) vẫn còn lưu giữ hoành phi do vợ chồng Hương giáo Võ Văn Tín thôn Phú Cường phụng cúng năm Giáp Dần 1914, đình Nhứt Thạnh (xã Thạnh Hội, Tân Uyên) còn giữ câu đối của Phó Tổng Nguyễn Văn Bang, thôn Tân Long, tổng Chánh Mỹ Trung làm năm Nhâm Tý 1912, đình Tân Thới (P. Lái Thiêu, Thuận An) còn lưu giữ nhiều hoành phi của các bang hội người Hoa phụng cúng.⁵

Trong bối cảnh các nghiên cứu vừa nêu trên cho thấy hoạt động giao lưu giữa các đình đã có từ lâu đời và hiện nay vẫn đang được tiếp tục duy trì. Cùng với quan tâm trên, bài viết này tập trung khảo sát mối quan hệ giao lưu giữa các đình trong bối cảnh đô thị hóa ở tỉnh Bình Dương hiện nay. Với cách tiếp cận Nhân học, chúng tôi tiến hành điền dã dân tộc học, thực hiện quan sát tham dự các lễ hội Kỳ yên, và phỏng vấn sâu các đại diện ban nghi lễ tại các đình thuộc các điểm dân cư đô thị

³ Hồ Tường (chủ biên) (2005). *Đình ở thành phố Hồ Chí Minh*. Nxb Trẻ, tr.25.

⁴ Ngô Thị Phương Lan (2017), *Giao lưu và cố kết cộng đồng trong nghi lễ cúng đình ở xã Tân Chánh, huyện Cần Đức, tỉnh Long An*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, ISSN 1859-0403, quyển 19, số 7 (163), tr.88-101.

⁵ Huỳnh Ngọc Đáng (chủ biên) (2017). *Tìm hiểu liên đối Hán-Nôm trong các đình, chùa, miếu tỉnh Bình Dương*. Nxb. Chính trị Quốc gia Sự thật, tr. 319, tr. 381, tr. 522-525.

thuộc các loại đô thị khác nhau. Với phương pháp nghiên cứu nêu trên, kết quả nghiên cứu dự kiến khẳng định mối quan hệ giao lưu liên đình góp phần cổ kết cộng đồng người cúng đình, qua đó, góp phần nâng đỡ, củng cố sự tồn sinh của đình trong bối cảnh đô thị hóa.

2. Giao lưu liên đình trong bối cảnh đô thị hóa ở tỉnh Bình Dương

Đình thần ở Bình Dương mỗi năm đều tổ chức lễ Kỳ yên với sự góp mặt tham dự của người dân địa phương và các đình giao hữu. Ban nghi lễ và các hội viên cùng nhau góp tiền góp sức chuẩn bị lễ vật heo tể, xôi tể, hương đăng hoa quả để tổ chức cúng tế thần Thành hoàng Bồn cảnh và sau đó mọi người thắp hương bái lạy Ông Thần rồi cùng nhau quay quần dự tiệc thụ lộc, tương tự như một đám giỗ. Người dân đi cúng đình không chỉ lạy tạ ơn vị thần bảo hộ của làng mà còn để tỏ lòng tôn kính biết ơn đối với những người có công với làng, những bậc tiền bối đi trước. Đồng thời, khi một đình cúng lễ Kỳ yên đều có mời các đình trong cùng phường, xã hoặc cùng huyện, cùng tỉnh đến giao lưu trên tinh thần mối quan hệ thân hữu đồng đạo láng giềng, đồng hương. Các chùa và miếu bà Ngũ hành, miếu Bà Chúa xứ, miếu bà Thiên Hậu đều có trong cùng địa bàn cũng thường được mời giao lưu.⁶ Với nguyên tắc bất thành văn là “hữu thỉnh hữu lai, có qua có lại”, một đình vào dịp lễ hội mời bao nhiêu đình bạn đến giao lưu thì khi đến dịp lễ Kỳ yên của các đình bạn phải được đáp lễ lại tương tự. Theo kết quả khảo sát tại bốn địa bàn đô thị thành phố Thủ Dầu Một, thị xã Thuận An, thị xã Dĩ An⁷, thị xã Tân Uyên, ban quý tế/ ban nghi lễ các đình được phỏng vấn đều xác nhận việc giao lưu giữa các đình ở Bình Dương đã có từ lâu đời, trải qua bao thăng trầm và hiện nay vẫn được duy trì và phát huy.

- *Giao lưu liên đình trên địa bàn thành phố Thủ Dầu Một*

Thị xã Thủ Dầu Một được công nhận là đô thị loại III năm 2007, chính thức trở thành thành phố Thủ Dầu Một năm 2012, được công nhận là đô thị loại II năm 2014, và được công nhận là đô thị loại I trực thuộc tỉnh Bình Dương cuối năm 2017. Thành phố Thủ Dầu Một hiện có 14 phường và 16 ngôi đình trong đó có 2 ngôi đình được công nhận là di tích xếp hạng cấp tỉnh và 1 ngôi đình được công nhận là di tích xếp hạng cấp quốc gia.

Một trong hai ngôi đình được xếp hạng di tích cấp tỉnh năm 2014 là đình Phú Cường (đình Bà Lụa), thuộc địa bàn phường Phú Thọ, thành phố Thủ Dầu Một. Lễ Kỳ yên của đình Phú Cường nhằm ngày 11 tháng Giêng âm lịch và lễ Thu báo nhằm ngày 16 tháng 8 âm lịch. Ban quý tế đình gồm có ban nghi lễ khoảng gần 30 người, ban lễ sinh khoảng 10 người, ban thư ký 5 người, ... họ Bùi có số con cháu trong ban quý tế

⁶ Trong bài viết này, chúng tôi không bàn đến mối quan hệ giữa đình và chùa, miếu, đền thờ...

⁷ Tháng 2 năm 2020, thị xã Thuận An và thị xã Dĩ An nhận quyết định trở thành thành phố Thuận An, thành phố Dĩ An. Do nghiên cứu của tác giả được thực hiện trước thời điểm này thay đổi nên tác giả bảo lưu việc gọi là thị xã.

chiếm số đông khoảng hơn 10 người, phụ trách ban lễ sinh (đội học trò lễ). Theo trưởng ban quý tế đình cho biết thì đình giao lưu với 39 đơn vị đình, chùa, miếu,...trong số đó chủ yếu là các đình trong tỉnh. Theo sổ ghi chép của năm 2017, đình Phú Cường mời giao lưu 24 đình bạn trong đó có 10 đình ở Thủ Dầu Một, còn lại là một số đình chung tỉnh và một số đình ở Thủ Đức, Củ Chi thuộc thành phố Hồ Chí Minh (xem tóm tắt ở bảng 1). Ngày 26 tháng 2 năm 2018, tức 11 tháng Giêng AL lệ Kỳ yên đình Phú Cường tổ chức trong một ngày với sự tham dự của người dân 3 phường Phú Thọ, phường Phú Cường, và phường Chánh Nghia, các cơ quan, công ty, trường học trên địa bàn, những người nơi khác như Lái Thiêu, Bình Nhâm, ...cũng có đến cúng. Có 3.000 thiệp mời được phát ra. Tiền đóng góp phụng cúng tính đến buổi trưa trong ngày đạt 60 triệu, trong đó số tiền phụng cúng của các đình giao hữu là 13,5 triệu. Số tiền thu được này dùng chi trả các khoản : tiền nấu ăn đãi khách : 17 triệu (5 con heo, các món mì xào, canh khổ qua, canh chua, thịt kho, ...), tiền phụ bếp : 4 triệu, phụ đãi tiếp khách 2 triệu, giữ xe 1,7 triệu, ban nhạc lễ 3 triệu ...Phần tiền còn lại được ban thư ký giữ để dành chi nhang đèn, hoa quả cho các dịp cúng nhỏ trong năm, và để chi đáp lễ các đình bạn khi tới dịp.⁸ Mạng lưới giao lưu liên đình của đình Phú Cường tập trung tại thành phố Thủ Dầu Một, thị xã Thuận An, và một số ở thành phố Hồ Chí Minh.

Ngôi đình còn lại được xếp hạng di tích cấp tỉnh năm 2007 là đình Tương Bình Hiệp, phường Tương Bình Hiệp, thành phố Thủ Dầu Một. Đình thờ vị tiến sĩ đầu tiên xứ Nam kỳ là Phan Thanh Giảng và lễ Kỳ yên của đình nhằm ngày 12 tháng 10 Al. Theo danh sách các đơn vị giao lưu năm 2019, đình Tương Bình Hiệp giao lưu với 28 đình trong đó có 13 đình ở thành phố Thủ Dầu Một, 8 đình ở thị xã Bến Cát, 2 đình ở thị xã Thuận An, 1 đình ở thị xã Dĩ An, 2 đình ở thành phố Hồ Chí Minh, 2 đình ở tỉnh An Giang (xem tóm tắt ở bảng 1). Ngoài ra, còn có các đơn vị như 3 miếu bà, 2 chùa Thiên Hậu, 1 nhà thờ họ Phan ở tỉnh Bình Dương còn Văn thánh miếu ở Vĩnh Long và đền thờ ông, bà Đỗ Công Tường ở Đồng Tháp.⁹ Có thể thấy rõ mạng lưới giao lưu liên đình của đình Tương Bình Hiệp không chỉ giới hạn trong thành phố Thủ Dầu Một, trong tỉnh Bình Dương mà còn mở rộng ra thành phố Hồ Chí Minh và cả một số tỉnh miền Tây Nam Bộ.

Đình Phú Hòa ở thành phố Thủ Dầu Một có chung công với chùa An Lạc, diện tích nhỏ hẹp. Ban nghi lễ đình hiện chưa đến 20 người, hằng năm đến dịp Kỳ yên 17 tháng 2 thì đình gửi thiệp mời tất cả cư dân các khu phố thuộc phường Phú Hòa và cả các trường học, cơ quan, công ty trên địa bàn phường...đến dự. Dịp lễ Kỳ yên năm 2019, ban thư ký ban quý tế đình cho biết :”Năm nay đình đãi 30 bàn, mỗi bàn đặt giá 850.000 đ. Ngoài ra, đình chuẩn bị sẵn các bịch xôi đáp lễ cho bá tánh. Năm 2018, quỹ cúng đình nhận được hơn 40 triệu, kết sổ thu chi dư 2.500.000đ. Do

⁸ Tư liệu điền dã đình Phú Cường của tác giả, tháng 2 năm 2018.

⁹ Tư liệu điền dã đình Tương Bình Hiệp của tác giả, tháng 12 năm 2019.

không có tài trợ, đình từ sau Giải phóng đến nay không tổ chức mời đoàn hát bội. Đình cũng không có đội học trò lễ mà phải mời đội học trò lễ của đình Phú Cường đến giúp. Đình chỉ thuê ban nhạc lễ.” Như mọi năm, năm 2019, đình mời 13 đình bạn đến giao lưu trong đó có 8 đình ở thành phố Thủ Dầu Một, số đình còn lại ở thị xã Bến Cát, thị xã Thuận An (xem tóm tắt ở bảng 1). Tổng số tiền của các đình cúng giao lưu là 7 triệu, mỗi đình thường gửi cúng 500 ngàn cùng mâm hoa quả. Sau khi ban quý tế đình bạn vào dâng lễ cúng Thần thì được đình chủ nhà mời dự tiệc thụ lộc, mỗi đình bạn thường được chuẩn bị riêng một bàn. Tiệc xong, thư ký đình sẽ gửi thư cảm tạ có ghi rõ số tiền đình bạn phụng cúng. Đến dịp đình bạn cúng thì cũng sẽ được đáp lễ tương tự. Dưới đây là một đoạn giao lưu giữa đình chủ -đình Phú Hòa và đình khách –đình Phú Thứ trong dịp lễ Kỳ yên năm 2019.¹⁰

-“Đại diện ban nghi lễ đình Phú Thứ:

“Kính thưa chính quyền sở tại, kính thưa ban nghi lễ đình Phú Hòa. Hôm nay ngày lễ Kỳ yên cúng Ông thì đình Phú Hòa cũng có giao lưu với đình Phú Thứ, hôm nay đình Phú Thứ cũng sắm hương đăng ngũ quả đến đây trước là dâng hương cho Ông cầu chúc quốc thái dân an, mưa thuận gió hòa, nhà nhà ấm no hạnh phúc. Mong ban nghi lễ chứng nhận cho chúng tôi đình Phú Thứ được tiến hành dâng hương cho Ông được tốt đẹp. Thông qua đây, kính chúc ban nghi lễ đình Phú Hòa được dồi dào sức khỏe, vạn sự như ý.”

-Đại diện ban nghi lễ đình Phú Hòa:

“Xin thay mặt đình thần Phú Hòa chúng tôi xin chân thành cảm ơn quý cô bác và anh chị em trong ban nghi lễ đình thần Phú Thứ đã dành chút thời gian quý báu sắm lễ vật đến đây để dâng hương chiêm bái lệnh tôn thần, để cầu cho quốc thái dân an, cầu cho nhà nhà được ấm no hạnh phúc. Chúng tôi xin nhận lễ vật để trình lên lệnh tôn thần, và sau khi quý cô bác anh chị em trong ban quý tế đình Phú Thứ chiêm bái lệnh tôn thần xong, chúng tôi có lời mời quý cô bác anh chị em dành chút thời gian để cùng bà con chúng tôi dùng một chung rượu thảo của đình thần Phú Hòa. Và sau đó chúng tôi cũng có lời kính chúc quý cô bác anh chị em trong ban nghi lễ đình Phú Thứ cùng gia đình được dồi dào sức khỏe. Xin cảm ơn.”

- Giao lưu liên đình trên địa bàn thị xã Thuận An

Năm 2017, thị xã Thuận An gồm 9 phường và 1 xã, được công nhận là đô thị loại III trực thuộc tỉnh Bình Dương. Thị xã Thuận An có 17 ngôi đình ở địa bàn phường trong đó nổi bật nhất là địa bàn phường Lái Thiêu có 4 ngôi đình là đình Phú Long, đình Bình Nhâm, đình Tân Thới và đình Bình Hòa.

Đình Phú Long có lệ Kỳ yên vào ngày 18 tháng 8 AL hằng năm, là ngôi đình đầu tiên của tỉnh Bình Dương được xếp hạng di tích kiến trúc nghệ thuật cấp quốc gia năm 2001. Theo sổ ghi chép của đình Phú Long, dịp lễ Kỳ yên năm 2017 đình

¹⁰ Tư liệu điền dã đình Phú Hòa của tác giả, tháng 3 năm 2019.

mời giao lưu 34 đình trong ngoài tỉnh. Tổng số tiền các đình giao lưu cúng đình Phú Long là 18 triệu, đa số mỗi đình đi phụng cúng 500.000 đồng cùng hương đăng hoa quả. Đình Phú Long có giao lưu với 13 đình ở thị xã Thuận An đó là đình An Thạnh, Bình Đáng, Bình Hòa, Bình Giao, Bình Nhâm, Hưng Định, Phú Hội, Tân Thới, Vĩnh Phú, Đồng An, Thuận Giao, An Phú, Bình Chuẩn. Đáng lưu ý là có 9/13 tên đình vừa kể trùng với 9/13 tên làng thuộc tổng Bình Chánh tỉnh Thủ Dầu Một năm 1917.¹¹ Đình Phú Long cũng có giao lưu với một số đình trong tỉnh nhưng ngoài thị xã Thuận An như đình Tân An – Bến Thê, đình Phú Cường, đình Dĩ An, đình Tân An, Tân Long, Tân Ninh...Do vị trí ven sông và gần ranh giới Bình Dương và thành phố Hồ Chí Minh nên đình Phú Long có mối giao hữu với 14 ngôi đình ở thành phố Hồ Chí Minh như đình Tân Đông (Hóc Môn), đình Thạnh Phước, đình Hạnh Phú, đình An Phú Đông, đình Thông Tây Hội, đình Bình Triệu, đình Bình Chiểu, đình Bình Phước, đình Xuân Hiệp, đình Quới Xuân, đình Quới An, đình Phong Phú, đình An Phước, đình Bình Nhan. Đình cũng có giao lưu với 1 đình ở Đồng Nai là đình Tân Phú (P. Tân Vạn, TP. Biên Hòa). Đình Phú Long không còn học trò lễ mà thường mời đội học trò lễ ở thành phố Hồ Chí Minh.¹² (xem tóm tắt ở bảng 1).

Đình Bình Hòa tọa lạc trên đường Nguyễn Văn Tiết, khu phố Bình Hòa, phường Lái Thiêu cách đình Phú Long 3,8 km. Đình này thờ 2 vị thần là thần làng Bình Đức, và thần làng Bình Đáng. Theo ông Võ Quang Tấn, trưởng ban quý tế đình cho biết, hồi xưa 2 làng Bình Đức, Bình Đáng thời Pháp sáp nhập thành làng Bình Hòa, rồi trong chiến tranh hai đình bị hư hết, Bình Đáng còn sắc thần, Bình Đức không còn, đến năm 1970 đình được vận động xây chung là đình Bình Hòa này, rồi vận động xin thỉnh sắc thần đình Bình Đáng về. Ban quý tế đình hiện có 30 người gồm 15 nam, 15 nữ, đình không có đội học trò lễ riêng mà thường mời đoàn lễ Dĩ An và nhạc lễ Đồng An. Vào dịp lễ Kỳ yên vào ngày 14 tháng 10 Âm lịch năm đình có giao lưu với 25 đơn vị trong có 15 đình và 9 ngôi miếu, 1 tịnh xá. Trong 15 ngôi đình giao lưu giao hữu có 2 đình ở thành phố Hồ Chí Minh là đình Linh Trung, đình An Phú Đông còn lại 13 ngôi đình đều ở thị xã Thuận An gần tương tự như đình Phú Long.¹³ (xem tóm tắt ở bảng 1)

- *Giao lưu liên đình trên địa bàn thị xã Dĩ An*

Thị xã Dĩ An được thành lập năm 2011 gồm 7 phường trên cơ sở 1 thị trấn và 6 xã của huyện Dĩ An cũ. Năm 2017, thị xã Dĩ An được công nhận đô thị loại III.

¹¹ “Tổng Bình Chánh: 13 làng: An Thạnh, Bình Đáng, Bình Đức, Bình Giao, Bình Nhâm, Bình Sơn, Bình Thuận, Hòa Thạnh, Hưng Định, Phú Hội, Phú Long, Tân Thới (Lái Thiêu), Vĩnh Bình. (Dẫn theo Nguyễn Đình Đầu (1994), Nghiên cứu địa bạ triều Nguyễn tỉnh Biên Hòa, tr. 95)

¹² Từ liệu điền dã đình Phú Long của tác giả, tháng 9 năm 2019.

¹³ Từ liệu điền dã đình Bình Hòa của tác giả, tháng 11 năm 2019

Thị xã Dĩ An có 7 phường và 15 ngôi đình. Đình Đông Yên tọa lạc trên đường Đông Yên, phường Đông Hòa, thị xã Dĩ An, có Kỳ yên nhằm ngày 17 tháng 10 AL. Theo danh sách Ban quý tế đình miếu cúng lễ Kỳ yên năm 2014, đình Đông Yên có giao lưu với 43 đơn vị, trong đó có 10 ngôi đình ở thị xã Dĩ An, 16 ngôi miếu, 1 ban hội tự chùa Ông, 1 nhà thờ họ Đào, 1 nhà Võ Tiên sư, và một số đình ở thành phố Biên Hòa, thành phố Hồ Chí Minh. Căn cứ sổ sách của đình thì từ năm 2014, mỗi đình giao lưu phụng cúng 500.000 đồng, tổng số tiền các đơn vị đình, miếu, nhà thờ họ, nhà võ phụng cúng là 20.600.000 đồng, trong đó phần các đình phụng cúng là 11.100.000 đồng. (xem tóm tắt ở bảng 1). Một số thành viên ban nghi lễ đình Đông Yên cho biết ‘ ban nghi lễ cả hai bên đình Đông Yên và đình Dĩ An tuy hai mà một, như môi với răng’. Do đình Dĩ An hiện nay giao lưu khoảng gần 100 đình bạn nhưng ban nghi lễ chỉ có 8 người. Từ năm 2010, để có đủ nhân sự tiếp đón khách và chuẩn bị mọi thứ cho dịp lễ Kỳ yên thì đình Dĩ An mời một thành viên ban nghi lễ đình Đông Yên là ông Phạm Văn Sang (sinh năm 1939) tham gia làm phó ban nghi lễ đình Dĩ An. Thông qua đó vào các dịp lễ cúng đình thì có thể huy động ban nghi lễ đình Đông Yên đến giúp đỡ, trong sự liên kết này còn có sự tham gia của ban nghi lễ của miếu Lầu và đình Tân Quý.¹⁴

- Giao lưu liên đình trên địa bàn Thị xã Tân Uyên

Thị xã Tân Uyên được thành lập cuối năm 2013 trên cơ sở tách 3 thị trấn Uyên Hưng, Tân Phước Khánh và Thái Hòa cùng 9 xã thuộc huyện Tân Uyên cũ; và chính thức được công nhận là đô thị loại III vào đầu năm 2019. Thị xã Tân Uyên hiện có 12 đơn vị hành chính cấp xã trực thuộc, bao gồm 6 phường và 6 xã. Thị xã Tân Uyên có 18 ngôi đình/ 6 phường (chưa tính số đình trên 6 xã). Đình Dư Khánh được xếp hạng là di tích cấp tỉnh năm 2016, tọa lạc chùa Bà Thao, nay thuộc địa bàn phường Thạnh Phước, thị xã Tân Uyên. Lễ Kỳ yên hằng năm của đình vào ngày 16 tháng 2 âm lịch. Theo danh sách nhân dân cúng đình năm 2016 được niêm yết công khai tại đình cho biết đình Dư Khánh có giao lưu với 10 đình trong đó 7 đình thuộc thị xã Tân Uyên (đình Tân Lương (cùng phường Thạnh Phước), đình Tân Nhuận (phường Uyên Hưng), đình Tân Ba, đình Vĩnh Phước (phường Thái Hòa), đình Bình Chánh và đình Khánh Vân (p. Khánh Bình), đình Tân Long (xã Bạch Đằng) và 3 đình thuộc địa bàn thành phố Biên Hòa là đình Tân Hạnh (P. Tân Hạnh), đình Trương Công Định (P. Thống Nhất)¹⁵, đình Đoàn Văn Cự (P. Tam Hiệp)¹⁶ (xem tóm tắt ở bảng 1). Số người và đơn vị tham gia cúng đình năm 2016 có 478 lượt. Ngoài hương đăng hoa quả, số tiền đóng góp của mỗi đình dành cho đình chủ là 500.000 đồng, hoặc 1.000.000 đồng. Năm 2016, tổng số tiền từ 10 đơn vị giao lưu kể trên là

¹⁴ Tư liệu điền dã đình Đông Yên của tác giả, tháng 11 năm 2019.

¹⁵ Khoảng cách từ đình Trương Công Định (TP. Biên Hòa) đến đình Dư Khánh là 13km.

¹⁶ Khoảng cách từ đình Đoàn Văn Cự (TP. Biên Hòa) đến đình Dư Khánh là 15,5km.

6.500.000 đồng. Sau một năm chi tiêu cúng kiếng trả lễ, đình còn tồn 38,8 triệu vào dịp lễ Kỳ yên tháng 2 AL năm 2017.¹⁷ Như vậy đình Dư Khánh giao lưu không chỉ với đình cùng phường mà còn cả một số đình cùng thị xã Tân Uyên và một số đình thuộc thành phố Biên Hòa.

Bảng 1: Mạng lưới giao lưu liên đình trong bối cảnh đô thị hóa tỉnh Bình Dương
(Nguồn: Đình Thị Hòa lập, 2020)

Một số đình khảo sát	Địa bàn các đình tham gia giao lưu với đình khảo sát								
	TP. Thủ Dầu Một	Tx. Thuận An	Tx. Dĩ An	Tx. Tân Uyên	Tx. Bến Cát	TP. Biên Hòa	TP. Hồ Chí Minh	An Giang	Tổng cộng
Đình Phú Cường (TP. Thủ Dầu Một)	10	9	0	1	0	0	4	0	24
Đình Tương Bình Hiệp (TP. Thủ Dầu Một)	13	2	1	0	8	0	2	2	28
Đình Phú Hòa (TP. Thủ Dầu Một)	10	1	0	0	2	0	0	0	13
Đình Phú Long (Tx. Thuận An)	2	13	4	0	0	1	14	0	34
Đình Bình Hòa (Tx. Thuận An)	0	13	0	0	0	0	2	0	15
Đình Đông Yên (Tx. Dĩ An)	0	3	12	0	0	2	7	0	24
Đình Dư Khánh (Tx. Tân Uyên)	0	0	0	7	0	3	0	0	10

4. Lời kết

Tất cả 7 trường hợp đình khảo sát trong bài viết đều cho thấy có sự mở rộng qui mô giao lưu liên đình ra khỏi phạm vi địa phương phường, thị xã, thành phố. Hơn nữa, có 6/7 trường hợp mở rộng giao lưu sang các tỉnh thành lân cận ở Biên Hòa- Đồng Nai và thành phố Hồ Chí Minh. Và đặc biệt là 1 trường hợp được khảo sát là đình Tương Bình Hiệp có giao lưu với hai đình ở An Giang, như vậy giao lưu liên đình không chỉ dừng ở miền Đông Nam Bộ mà còn mở rộng đến miền Tây Nam Bộ.

¹⁷ Tư liệu điền dã đình Dư Khánh của tác giả, tháng 3 năm 2017.

Với những nội dung đã trình bày, chúng tôi cho rằng mạng lưới giao lưu liên đình có bốn tác dụng tích cực sau đây: (1) Tác dụng đầu tiên là sự tham dự của những đình bạn làm cho lễ hội Kỳ yên càng đoàn tụ đông vui, tấp nập, từ đó củng cố tình đoàn kết giữa các đình, giữa những cộng đồng chung tín ngưỡng thờ cúng Thần Thành Hoàng; (2) tác dụng thứ hai là sự đóng góp cúng đình bằng hiện kim mặc dù song phẳng, có qua có lại nhưng cũng giúp cho dòng vốn tài chính của các đình được luân phiên chia sẻ nhau, đình nào cúng trước thì nhận tiền chia sẻ từ đình bạn trước, đình nào cúng sau thì nhận sau; (3) tác dụng thứ ba là sự kết nối giữa các đình góp phần tích lũy các mối quan hệ xã hội thành một mạng lưới để hỗ trợ đình khi cần về mặt nhân lực và đội học trò lễ trong các dịp tổ chức lễ hội Kỳ yên; (4) tác dụng thứ tư của giao lưu liên đình là giúp cho các thành viên ban nghi lễ các đình có dịp đi đó đi đây, học hỏi giao lưu để cùng tiến bộ.

Như vậy, sự mở rộng phạm vi giao lưu liên đình và những tác dụng tích cực của việc giao lưu liên đình nêu trên là cơ sở vững chắc để khẳng định mối quan hệ giao lưu giữa các đình ở các điểm dân cư đô thị ở Bình Dương đã tạo thành những mạng lưới quan hệ xã hội dày đặc, góp phần cố kết cộng đồng người cúng đình, đồng thời góp phần nâng đỡ, củng cố khả năng tồn sinh của đình trong bối cảnh đô thị hóa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Huỳnh Ngọc Đáng (chủ biên) (2017). *Tìm hiểu liên đối Hán-Nôm trong các đình, chùa, miếu tỉnh Bình Dương*. Nxb. Chính trị Quốc gia Sự thật.
- [2]. Nguyễn Đình Đầu (1994), *Nghiên cứu địa bạ triều Nguyễn Biên Hòa*, Nxb thành phố Hồ Chí Minh.
- [3]. Đình Thị Hòa (2020). “Chức năng tương tế của đình trong bối cảnh đô thị hóa ở tỉnh Bình Dương”, *Tạp chí khoa học Đại học Thủ Dầu Một*, số 1 (44)-2020, ISSN 1859-4433.
- [4]. Nguyễn Văn Huyền (Đỗ Trọng Quang dịch), (2017). *Văn minh Việt Nam*. Nxb. Hội Nhà Văn.
- [5]. Ngô Thị Phương Lan (2017). “Giao lưu và cố kết cộng đồng trong nghi lễ cúng đình ở xã Tân Chánh, huyện Cần Đức, tỉnh Long An”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, ISSN 1859-0403, quyển 19, số 7 (163), 2017, tr. 88-101.
- [6]. Sơn Nam (biên khảo) (1994). *Thuần phong mỹ tục Việt Nam (quan, hôn, tang, tế)*, Nxb TH. Đồng Tháp.
- [7]. Hồ Tường (chủ biên) (2005). *Đình ở thành phố Hồ Chí Minh*. Nxb Trẻ.